

Rastende Traner i Rügen-Bock-regionen i Nordøsttyskland, en af de største rasteplasser i Nordeuropa. Foto: Günter Nowald.

Europæisk tranekonference i Tyskland

Den 7. europæiske tranekonference fandt sted i dagene 14.-17. oktober 2010 i Stralsund nær Rügen i det tidligere Østtyskland. Stedet er kendt viden om – også blandt mange danskere – for de store mængder Traner, der opholder sig her i træktiden, især om efteråret. Den 2. oktober var der således blevet optalt 42380 Traner på områdets overnatningspladser, hvilket er ny rekord for årstiden.

Vært var organisationen Kranichschutz Deutschland i regi af European Crane Working Group, der er en uformel sammenslutning af "tranelande". Bag Kranichschutz Deutschland står WWF, NABU (Bird-Life Tyskland) samt Lufthansa (sponsor). Disse konferencer startede i 1985 og er siden afholdt med 3-5 års mellemrum. I 2010 var jeg med som den første dansker, der har deltaget i disse møder. I alt deltog 130 traneeentusiaster fra 21 lande, herunder fjerne steder som Japan, USA, Etiopien og Armenien. Der var naturligvis flest tyskere, men også talstærk repræsentation fra f.eks. Rusland, Spanien og Frankrig. Der var en ualmindelig god og til tider endda løssluppen stemning på konferencen – den sidste aften blev der således festet og danset til kl. 3!

Selv holdt jeg på DOFs vegne et foredrag om den danske tranesituation, hvilket vakte stor interesse fra

flere lande, ikke mindst Norge og Sverige, hvor man åbenbart ikke var klar over, at Tranen efterhånden er ved at være udbredt over det meste af Danmark. Fra alle nabolande er der et stort ønske om, at Danmark påbegynder farveringmærkning af traneeunger i lighed med den, der pågår i andre nordiske lande og i Østeuropa og Tyskland, og som har givet en masse ny viden om trækstrategier, rast og overvintring af forskellige delbestande. Rigtig mange observatører langs trækruterne og i overvintringsområderne i Frankrig og Spanien aflæser disse ringe med stor entusiasme.

Generelt trækker de nordligste tranebestande længst mod syd om vinteren. Således overvintrer de fleste norske og svenske Traner i Spanien, og det samme gør mange finske fugle, mens andre trækker via Ungarn til bl.a. Tunesien og Algeriet. Estiske Traner trækker dels ad disse to trækveje, dels langs en endnu mere østlig rute, der går via Hviderusland til Tyrkiet, Egypten og Sudan/Etiopien – i 2008/09 overvintrede ca 60000 alene i Etiopien.

På konferencen blev der præsenteret opdaterede tal for bestandene, som de fleste steder er i hurtig vækst; mest udpræget i de bestande, der trækker ad den vestlige rute (se nedenfor). Følgende kendte og formodede årsager til denne vækst blev nævnt:

- Intensiveret landbrug i Vesteuropa og især den stigende dyrkning af majs og hvede, som kan være hovedføde for Traner om vinteren.
- Etablering af nye lavvandede søer i Tyskland, Frankrig og Spanien, hvor Tranerne kan overnatte.
- Klimatiske ændringer med mildere vintre, hvilket får flere Traner til at overvintrere længere mod nord. F.eks. overvintrede 100 traner i Frankrig i 1975, mens der i vinteren 2009/10 var 90000!
- Klimamildningen betyder også, at Tranerne kan ankomme tidligere til yngleområderne og yngle tidligere, med bedre muligheder for omlæg.
- Bedre beskyttelse, især på trækruter og i overvintningsområder, med fodring flere steder.
- Tranerne er blevet mindre sky og kan nu udnytte raste- og yngleområder tættere på mennesker.

Alle disse forhold giver især en forbedret ungeoverlevelse. Det vil ses, at vi her har en art, som modsat så mange andre kan profitere af et intensivt landbrug, ligesom flere gåsearter. Og ligesom hos gæssene forsøger de sydligste ynglebestande i Tyskland – og tilsyneladende også herhjemme – at være standfugle og først trække væk, når frosten for alvor sætter ind.

Blandt andre nyheder kan nævnes, at der er beskrevet en ny underart, *Grus grus archibaldi*. Den har sort i stedet for rød plet i nakken, er mere brun på halsen og mere grå på vinger og hale. Den yngler i det østlige Tyrkiet og de tilgrænsende dele af Kaukasus og Iran og er stærkt truet, med en anslået bestand på under 70 par. Den er beskrevet af russiske og armenske forskere og opkaldt efter amerikeneren George Archibald fra International Crane Foundation. Han har gennem årene gjort en stor indsats

for at beskytte russiske og asiatiske tranearter. De russiske og armenske forskere samt Archibald selv deltog på konferencen: "It's your bird, George!"

Den svenske tranebestand stiger med 10 % årligt og er nu på 20-30000 par. Den finske er i samme størrelsesorden, og i Norge og Estland regner man med hhv. 3-5000 og 7000 par. I Danmark lå bestandstilvæksten i perioden 1990-2009 på ca 20 % årligt, hvilket ikke er set tilsvarende i andre lande og ikke kan forklares alene ved egenproduktionen af unger, så der indvandrer givetvis Traner fra andre lande. Den tyske bestand stiger i gennemsnit med 8 % årligt, og den samlede tyske bestand nu på ca 7000 par og breder sig mod syd og vest. I Frankrig yngler en lille bestand grundlagt af overvintrende fugle, og også i det østlige England er der nu en lille tranebestand med 16-18 par, som er standfugle; desuden blev 21 flyvefærdige unger fra tyske æg udsat i det sydvestlige England i 2010. I Irland, hvor Tranen blev udryddet i 1600-tallet, overvejer man en tilsvarende genindførelse.

Trækforskningen, bl.a. støttet af farveringmærkning samt satellit-mærkning, viser, at populationerne tilknyttet den vestlige trækrute nu er på ca 250000 individer, mens bestanden på ruten over Ungarn vurderes til 120000 fugle. Heraf overvintrer åbenbart mindst 30000 fugle i Tunesien og Algeriet, mens man ikke ved hvor resten bliver af – måske Sudan/Etiopien.

Konferencen blev afsluttet med vedtagelsen af to resolutioner, dels et opråb om ekstraordinær beskyttelse af den stærkt truede nye underart *archibaldi* og dels et opråb om bedre beskyttelse af Tranernes rasteområder på Balkan og i Italien, hvor der foregår en intensiv jagt.

Jesper Tofft

Bi eller bille – fødevalg hos Rødrygget Tornskade

Mange af verdens langdistancetrækfugle er i tilbagegang, primært på grund af ødelæggelse af deres levesteder (måske i kombination med klimaændringer). Ofte har de tillige en lavere ynglesucces end kortdistancetrækkere og standfugle. For at klare disse udfordringer er habitatkvalitet og tilgængelighed af føde på ynglepladserne meget vigtig for denne fuglegruppe, og viden om fødesammensætning og diversitet er nødvendig for at forstå disse fugles biologi og dermed få en mere detaljeret indsigt i årsagerne til deres tilbagegang.

Rødrygget Tornskade var tidligere en udbredt ynglefugl i hele Danmark. I dag trives den bedst i Jylland, mens den er i tilbagegang i den østlige del af landet, hvor der kun er få store bestande tilbage. Tornskaden er insektæder, men tager også små hvirveldyr som spidsmus og firben. Den er en velegnet art til fødeanalyse, da den gylper ufordøjede føderester op. De indtørrede gylp indeholder insektdele og knoglerester, som viser, hvad tornskaden har ædt. I forbindelse med mit bachelorprojekt valgte jeg at undersøge fødevalg hos Rødrygget Tornskade i to

Rødrygget Tornskade i færd med at sluge en humlebi.
Gribskov, Nordsjælland. Foto: Per Ekberg Pedersen.

danske populationer, hhv. i Gribskov i Nordsjælland og på Hulsig Hede, Skagens Odde. Formålet med projektet var 1) at undersøge, hvordan forskellige miljøfaktorer påvirkede fødevalget, 2) at undersøge eventuelle forskelle i fødesammensætningen hos unge og voksne fugle, samt 3) at sammenligne tre forskellige metoder til fødeanalyse (gylp fra reder, indsamlede gylp fra territoriet, og direkte observationer).

For at få hjælp til disse analyser besøgte jeg Bargerveen Foundation ved Radboud Universiteit i Nijmegen i Holland, hvor man bl.a. arbejder med at identificere tornskadens fødeemner. Insektdele og knoglerester fra reder og indsamlede gylp blev sorteret. For insekternes vedkommende blev de identificerbare dele, hovedsageligt hoveder, rygskjolde, dækvinger samt ben og kæber, opdelt på følgende tre grupper: biller, årevingede (bier, hvepse og myrer), og "andet." Identifikationen skete ved at sammenligne med en referencesamling af de omkring 200 mest almindelige insektarter, der tidligere er blevet fundet i gylp fra Rødrygget Tornskade i Danmark og Holland. Derudover blev der benyttet relevant identifikationslitteratur. For hver art blev et

Forskellige bytterester fra reder i Gribskov sammenlignes med skovskarnbasse fra referencesamlingen. Foto: Lykke Pedersen.

minimumsantal af individer estimeret ud fra optælling af de forskellige kroppsdele.

Der kunne identificeres omkring 4200 individer i mit materiale. Blandt resultaterne var, at fødens diversitet var negativt korreleret med temperaturen, hvilket kan tolkes derhen, at tornskaderne i varme år kan tillade sig at indsnævre fødevalget til et mindre antal foretrukne fødeemner, mens de under koldere forhold er nødsaget til at udnytte et bredere spektrum af byttedyr. Fødesammensætningen var tillige forskellig hos unge og voksne tornskader, idet ungerne primært blev fodret med større byttedyr.

Resultaterne af mine analyser afhang af den valgte metode. Det skyldtes hovedsageligt, at bløde dele fra insekter bliver opløst i maven og dermed ikke optræder i gylp og reder. Sommerfugle, fluer og forskellige larver, som udgør en stor del af tornskadens føde, vil derfor kun blive registreret ved direkte observationer ved reden. Til gengæld kan det ved sådanne observationer være svært at se detaljer, så byttet ikke kan identificeres nærmere end til f.eks. bi eller bille. Valg af metode til fødeanalyse vil derfor afhænge af, hvad man ønsker at vide. For at få det fulde indblik i fødevalget hos Rødrygget Tornskade – og sikkert også mange andre arter – bør man således supplere direkte observationer med studier af rester i reder eller gylp, da metoderne vil komplementere hinanden.

Der skal her lyde en tak til DOFs Videnskabelige Udvalg for støtte til studierejsen til Radboud Universiteit i Holland.

Lykke Pedersen
Center for Macroecology, Evolution and Climate,
Department of Biology
Københavns Universitet

Ny viden om havfuglene på Ydre Kitsissut i Sydvestgrønland

Ydre Kitsissut (Kitsissut Avalliit) er en gruppe af ca 50 små øer og skær 15 km ud for kysten i Sydvestgrønland. Området er kendt for sine barske vejrforhold med hyppige storme og lange perioder med tåge, regn og sne. Men selvom øerne har vejret imod sig, huser de en af de mest artsrige havfuglekolonier i Grønland, heriblandt fem alkefugle (Polarlomvie, Almindelig Lomvie, Alk, Tejst, Lunde). Blandt disse huser øerne den største kendte bestand af ynglende Almindelig Lomvie i Grønland.

Ydre Kitsissut var indtil Finn Salomonsens besøg i 1971 et ukendt sted for ornitologer. Siden har øerne været besøgt (ret kortvarigt) af Kaj Kampp og Knud Falk i årene 1983, 1985, 1992 og 1999, og i fuglenes yngleperiode i 2009 og 2010 tog jeg selv – som et led i mit treårige phd-projekt – med en gruppe fra Danmarks Miljøundersøgelser derop for at få en mere detaljeret viden om, hvordan havfuglene udnytter det marine miljø. Dette blev blandt andet gjort ved at kortlægge fødesøgningsområderne for Alken og de to lomviearter, samt undersøge deres trækruter og overvintringsområder.

Data til kortlægningen af fødesøgningsområderne blev indsamlet ved at montere GPS-loggere på fuglene. De seneste års hurtige udvikling inden

for mobilteknologien har nemlig gjort det muligt at fremstille GPS-loggere i en størrelse, der også kan bruges til dykkende havfugle. Loggerne vejer 16 g og blev indstillet til at registrere positionerne af fuglene hver 10. minut (2009) eller hvert 2. minut (2010). Den eneste ulempe ved disse loggere er, at fuglene skal genfanges for at få adgang til data. Loggerne tapes fast på fuglenes rygger (se foto), så de tabes ved førstkommande fældning i tilfælde af, at fuglene ikke bliver genfanget.

Både 2009 og 2010 viste sig at være nogle underlige år for fuglene på Ydre Kitsissut. Vi fik et positivt indtryk af ynglesuccesen for Alk og Tejst, men for de to lomviearter så det meget anderledes ud. Vi fandt tydelige tegn på ægsamling, og fuglene var meget nervøse og forlod hurtigt hylderne, når vi nærmede os. Det viste sig derfor også at være noget af en udfordring at få genfanget de fugle, som vi udrustede med loggere. I alt fik vi forsynet 21 fugle med GPS-loggere i 2009, og 14 i 2010, men både i 2009 og 2010 lykkedes det kun at få data fra seks loggere med hjem.

Ydre Kitsissut ligger meget tæt på kontinentalskrænten, som formodes at være et vigtigt fourageringsområde for fuglene, fordi koncentrationen

Lejren på Ydre Kitsissut. Foto: Jannie F. Linnebjerg.

af plante- og dyreplankton sandsynligvis er særlig høj her. Dette blev dog ikke bekræftet af resultaterne fra GPS-loggerne, da kun én ud af de 12 fugle søgte ud til dette område – resten af dem fouragerede omkring øerne eller tættere på fastlandet. Eksempler er vist i Fig. 1.

Der er ringmærket en del lomvier (begge arter) på Ydre Kitsissut, men kun få Alke. Ud over lokale genfund er 32 lomvier (18 Polarlomvier og 14 Alm. Lomvier) genfundet i Vestgrønland mod nord til Sisimiut, mens to Polarlomvier er genmeldt fra Newfoundland. Eneste genfund af Alk er en lokal aflæsning, og af Alke fra resten af Grønland er blot otte genmeldt fra Grønland og to fra Canada. I 2009 udstyrede vi derfor 28 fugle med lys-loggere for at følge deres færden efter endt ynglesæson. Foreløbige data viser, at de mærkede lomvier blev i åbentvandsområdet ud for Vestgrønland, dog overvintrede nogle Alm. Lomvier ud for den grønlandske østkyst. Alkene ser derimod ud til alle at være søgt til Newfoundland og Nova Scotia for at overvintre. Eksempler er vist i Fig. 2.

Arbejdet på Ydre Kitsissut fortsætter igen i år (2011) for at få indfanget de sidste fugle, og resultaterne vil efterfølgende blive publiceret. Det bliver meget spændende at se hvad vi vender hjem med denne gang. Blandt de fugle, vi fangede i 2009, var tre som allerede var ringmærkede af Kaj Kampp og Knud Falk. En af dem (en Almindelig Lomvie) var

mærket i 1985 som voksen fugl, og da lomvier tidligst yngler, når de er fire år gamle, må den mindst have været 28 år gammel.

Jannie Fries Linnebjerg

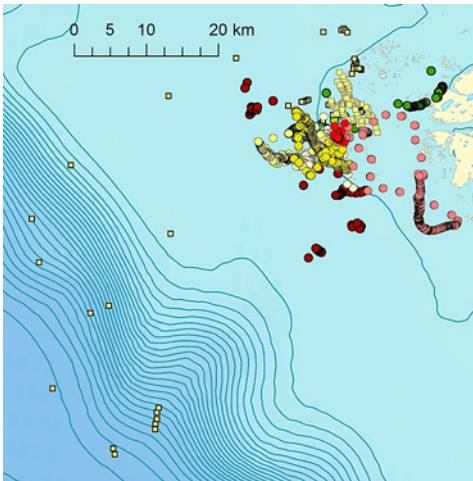

Fig. 1. Fourageringstogter for seks Polarlomvier (gule prikker), tre Almindelig Lomvier (grønne) og tre Alke (røde). En enkelt Polarlomvie fløj 53 km mod SV og søgte føde på mere end 100 meters dybde. De andre mærkede fugle holdt sig inden for 20 km fra kolonien, på langt lavere vand.

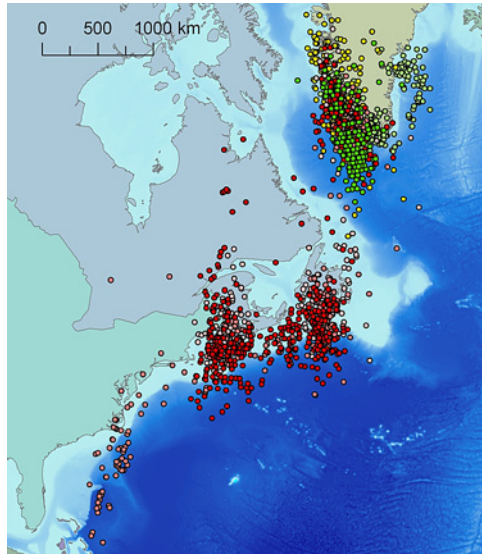

Fig.2. Positioner for Polarlomvie (gule prikker), Almindelig Lomvie (grønne) og Alk (røde) udstyret med lys-loggere på Ydre Kitsissut i august 2009 og genfanget i juli 2010. Der er en del usikkerhed på positionerne, hvilket er årsagen til at der optræder punkter langt inde i land.

Fede Tredækkere i ekspresfart til Afrika

Som det bl.a. er fremgået af en række aktueltartikler dette tidsskrift, er der i de senere år opnået dybt fascinerende resultater ved hjælp af lysloggere på mindre fugle (og satellitsendere på større). I løbet af et år eller to er det i flere tilfælde lykkedes at få mere indsigt i en arts træk end ved de foregående hundrede års ringmærkning. Nu gælder det så Tredækkeren, hvis trækforhold vi hidtil har vidst meget lidt om.

I maj 2009 blev ti Tredækkere fanget på en danseplads i Jämtland i Sverige og forsynet med lysloggere fæstnet til en ring om fuglens ben. Året efter lykkedes det at genfangne tre af dem, så data kunne tappes. Resultaterne var overvældende. Ikke alene havde fuglene fløjet op til 6800 km på 84 timer non-stop mellem Sverige og tropisk Afrika, de havde også fløjet med en egenhastighed (dvs. fratrukket medvind) på op til 94 kilometer i timen. Ganske vist overgås distancen af de Små Kobbersnepper fra Alaska, der uden pause flyver til New Zealand (11 700 km) på 8-9 døgn; men Tredækkernes hastighed er overvældende. Vadefugle på træk flyver normalt med en hastighed på omkring 60 kilometer i timen.

Det er umiddelbart forståeligt, at Tredækkerne ikke stopper op på turen over Sahara, men især

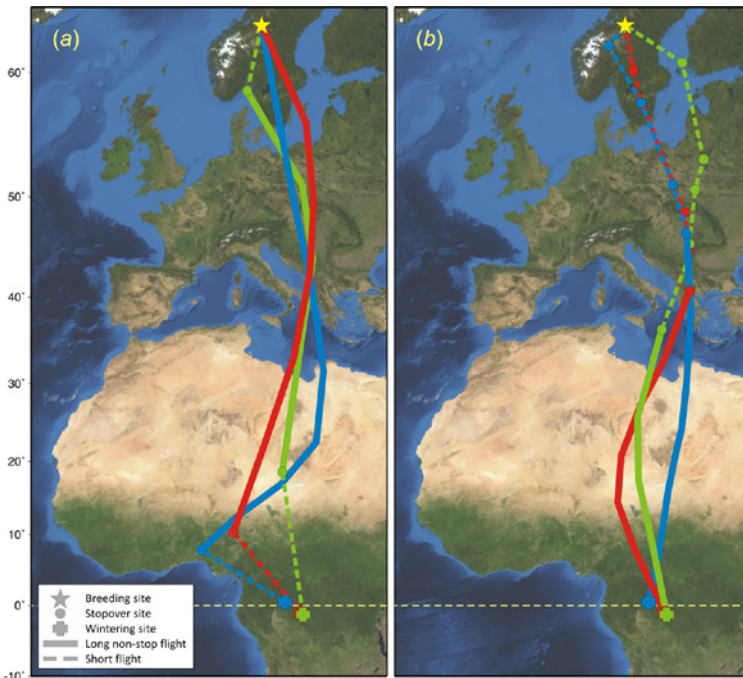
om efteråret fløj de også over velegnede fødesøgningsområder i Europa (se figuren). De rastede på Balkan og i Østeuropa om foråret, hvor vådområderne her er vandfyldte, mens de om efteråret ofte er udtørrede. Men heller ikke de føderige vådområder i Nordeuropa blev udnyttet om efteråret (en del Tredækkere vides dog at udnytte vådområder i bl.a. Danmark på den årstid).

Disse lange non-stop flyvninger er selvfølgelig kun mulige, fordi fuglene inden trækket opbygger meget store fedtdepoter; så store, at jægere beretter, at skudte fugle bogstaveligt talt kan sprække, når de rammer jorden.

På trods af disse fantastiske resultater ved brug af moderne teknologi skal ingen dog tro, at traditionel ringmærkning er blevet overflødig. Der er stadig masser af viden, som kun kan opnås på den måde, f.eks. om fuglens dødelighed og andre forhold, der kræver store datamængder over mange år.

Hans Møltofte

Klaassen, R.H.G., T. Alerstam, P. Carlsson, J.W. Fox & Å. Lindström 2011: Great flights by great snipes: long and fast non-stop migration over benign habitats. – *Biol. Letters* (doi:10.1098/rsbl.2011.0343).

Trækkets forløb hos tre svenske Tredækkere om efteråret (a) og om foråret (b). Lange non-stop flyvninger er vist med fuldt optrukne streger, kortere med stiplede. Prikker viser rasteplasser undervejs. Reproduceret med venlig tilladelse fra Highwire Press.